

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

Норкіна О.В.

**Розвиток дослідницької компетентності
педагогів засобами інформаційно-
комунікаційних технологій**

Науково-методичний посібник

Черкаси
2018

Норкіна О.В.

Розвиток дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: наук.-метод.посібник. – Черкаси: КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2018. – 158 с.

АВТОР:

Норкіна О.В., доцент кафедри професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бочко О.П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики та методики навчання математики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького;

Шемшур В.М., завідувач лабораторії-центру інформаційних технологій комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Посібник висвітлює проблему розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Автором обґрунтовано необхідність і доцільність розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій у курсовий і міжкурсний періоди підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Запропоновано модель розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами ІКТ та організаційно-педагогічні умови її ефективної реалізації.

Практичне значення науково-методичного посібника підвищує докладний опис дослідницької діяльності педагогів у рамках сайту «Віртуальна школа педагога-дослідника».

Матеріали посібника можуть використовувати науковці, методисти закладів післядипломної педагогічної освіти для роботи з учителями щодо розвитку їх дослідницької компетентності.

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Протокол № 3 від 31.08.2018 р.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ	11
1.1 Система післядипломної педагогічної освіти як фактор розвитку дослідницької компетентності вчителів	11
1.2 Розвиток дослідницької компетентності педагогічних працівників як педагогічна проблема	19
1.3 Сутність і структура дослідницької компетентності педагога .	29
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА СТАНУ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ІКТ	42
2.1 Дослідження потенційних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку дослідницької компетентності педагогів	42
2.2 Критерії, показники й рівні розвитку дослідницької компетентності педагогів та результати констатувального етапу дослідження	57
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ІКТ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	75
3.1 Обґрунтування моделі розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій.....	75
3.2 Організаційно-педагогічні умови реалізації моделі розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій .	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	123
ДОДАТКИ.....	141

Список умовних скорочень

ЕГ – експериментальна група

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

КГ – контрольна група

КНЗ – Комунальний навчальний заклад

МОН – Міністерство освіти і науки

ОІПОПП – обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників

ОІППО – обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Moodle – Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment, модульне динамічне об'єктно-орієнтоване середовище для навчання

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформування системи освіти України спричинило виникнення соціального попиту на вчителя, який не лише ефективно здійснює педагогічну діяльність, а й виявляє готовність і спроможність забезпечувати якість освіти на основі упровадження педагогічних інновацій, апробації нових програм, підручників та посібників, здійснення дослідно-експериментальної роботи з різних аспектів педагогічної практики. Це, у свою чергу, ставить перед педагогами завдання удосконалювати власну професійну компетентність, розвивати здатність творчо мислити, вміння знаходити нестандартні рішення, бути ініціативними, готовими до самостійного пошуку. Зокрема, актуальною для вчителів стає проблема засвоєння способів добування й переробки науково-педагогічної інформації шляхом самостійної дослідницької діяльності.

Окреслені завдання повною мірою стосуються вчителів-предметників, які, відповідно до «Переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників», затвердженого Кабінетом Міністрів України, є педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти, що мають диплом про спеціальну вищу педагогічну освіту. Підвищення професійного рівня вчителів здійснюється у системі післядипломної педагогічної освіти.

З огляду на зазначене, у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» як нагальне завдання післядипломної педагогічної освіти визначається необхідність підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів, здатних забезпечувати інноваційний поступ сучасної системи освіти. Вирішення цієї проблеми не можливе без розвитку дослідницької компетентності педагогічних працівників, яка сприяє підвищенню якості освітнього процесу, створенню нових технологій навчання, постійному професійному зростанню вчителів впродовж усього життя і, як наслідок, – забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці.

Аналіз наукової літератури засвідчив значний інтерес сучасних дослідників до проблеми реалізації компетентнісного підходу в освіті (В. Байденко, Н. Бібік, С. Бондар, В. Буряк, Є. Варбан, Л. Ващенко, В. Дьомін, О. Кириллова, О. Овчарук, Л. Омельченко, О. Пометун, О. Савченко, Н. Тарасенкова та ін.).

Вивченням сутності поняття «дослідницька компетентність» займається потужна когорта сучасних учених. У наукових доробках М. Архіпової, В. Болотова, М. Головань, І. Зимньої, С. Осіпової, Ю. Риндіної, О. Ушакова, А. Хуторського та ін. розглянуто різні аспекти цього феномену. *Дослідницька діяльність* у працях названих учених розглядається як цілісна система принципів і методів вивчення суб'єктів освітнього процесу, особливостей

їхньої діяльності, що базується на досягненнях науки, передового педагогічного досвіду та спрямована на всебічне підвищення професіоналізму, професійної майстерності і творчості педагога.

У працях сучасних вчених Л. Ващенко, М. Голованя, О. Савченко, В. Яценко та ін. *дослідницька компетентність* трактується як інтегративна якість педагога, компонентами якої є знання, уміння, навички, ціннісні ставлення та досвід педагогічної діяльності; ця якість проявляється у готовності і спроможності здійснювати дослідницьку діяльність на основі використання методів наукового пізнання та творчого підходу до вирішення проблем власної педагогічної діяльності.

У наукових доробках Е. Бережної, М. Бубної, М. Голованя, А. Митяєвої, В. Моторіної, І. Никонорової, Л. Петухової, Ю. Триуса, О. Яценко та ін. наголошено на необхідності розвитку дослідницької компетентності педагогів і майбутніх учителів, здійснено перші спроби окреслення особливостей формування професійно-педагогічної й дослідницької компетентностей, розкрито їх критерії та показники.

Особливості організації підвищення кваліфікації педагогів у контексті компетентнісного підходу висвітлено у наукових доробках В. Андрєєва, М. Архіпової, Л. Лісіної, М. Соловей, Л. Суценка, Н. Чепурної та ін. Однак, маємо відзначити, що проблема визначення контенту та ефективних засобів розвитку дослідницької компетентності у педагогів потребує подальшого наукового пошуку.

Важливим засобом підвищення ефективності процесу розвитку дослідницької компетентності вчителів у післядипломній освіті можуть і мають стати інформаційно-комунікаційні технології.

Теоретико-методологічні основи використання засобів ІКТ в освітньому процесі розглянуто у роботах Ю. Атаманчука, В. Бикова, Н. Бойко, Б. Гершунського, Р. Гуревича, М. Жалдака, Т. Коваля, Г. Скрипки, Н. Чепурної, Т. Чернецької, В. Шевченко та ін.

Проблема організації дистанційної освіти вивчалася В. Андрєєвим, О. Андрєєвим, М. Бухаркіною, М. Мойсеєвою, В. Олійником, Е. Полат, О. Чашечніковою та ін. Психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу досліджували Н. Буркіна, В. Олійник, А. Слободчикова та ін. Роль і місце мережевої взаємодії в освітній діяльності висвітлено у наукових доробках К. Колос, Є. Смирної-Трибульської, Ю. Триуса та ін.

Не применшуючи значущості наукових праць названих вище вчених, зазначимо, що проблема розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій досі не була предметом окремого наукового пошуку.

Аналіз теорії та практики з досліджуваної проблеми дозволив виявити низку суперечностей, зокрема між:

- об'єктивною потребою суспільства у забезпеченні високого рівня дослідницької компетентності вчителів та низькою теоретичною і практичною розробленістю цієї проблеми;

- суспільною значущістю дослідницької компетентності вчителів для підвищення якості математичної освіти та незначним проявом цього феномену в професійній діяльності педагогічних працівників;

- вимогами сучасного інформаційного суспільства щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній простір закладів післядипломної педагогічної освіти та неготовністю вчителів використовувати ІКТ для власного професійного розвитку і саморозвитку.

Актуальність проблеми, її недостатня розробленість у педагогічній науці та означені суперечності зумовили вибір теми дослідження: **«Розвиток дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій».**

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та освітньої практики розробити та апробувати модель розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також організаційно-педагогічні умови її ефективної реалізації.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. На основі теоретичного аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових праць уточнити сутність поняття «дослідницька компетентність педагога» та виокремити його компоненти.

2. З'ясувати потенційні можливості інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку дослідницької компетентності педагогів у післядипломній педагогічній освіті.

3. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні розвитку дослідницької компетентності педагогів.

4. Розробити та експериментально перевірити ефективність моделі розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також організаційно-педагогічні умови її реалізації.

Гіпотеза дослідження. Розвиток дослідницької компетентності педагогів засобами ІКТ набуває ефективності, якщо він здійснюється відповідно до моделі цього процесу та організаційно-педагогічних умов її реалізації, зокрема:

– розроблення та використання у післядипломній педагогічній освіті дистанційного спецкурсу «Вчимося здійснювати педагогічне дослідження»;

– створення та координація сайту «Віртуальна школа педагога-дослідника» як інформаційно-комунікаційного простору для розвитку дослідницької компетентності вчителів;

– використання електронного педагогічного портфоліо як форми самопрезентації результатів дослідницької діяльності вчителів.

Об'єкт дослідження – процес підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Предмет дослідження – модель розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій та організаційно-педагогічні умови її ефективної реалізації.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають наукові положення системного (В. Маслов, В. Садовський та ін.), особистісно зорієнтованого (М. Алексєєв, О. Кирилова, М. Ковтонюк, В. Моторіна); діяльнісного (Л. Лузіна, Е. Степанов та ін.); компетентнісного підходів (І. Бех, Н. Бібік, С. Бондар, М. Головань, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, О. Кириллова, О. Овчарук, Л. Омельченко, О. Пометун, О. Савченко та ін.); доробки вчених з питання формування і розвитку дослідницької компетентності студентів, педагогів (З. Апазаова, М. Головань, О. Єгорова, В. Лаптев, С. Осіпова, В. Сластьонін, О. Ушаков та ін.), проблеми впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес (Ю. Атаманчук, В. Биков, А. Білан, Р. Гуревич, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, О. Зайцева, Т. Коваль, Н. Морзе, Г. Скрипка, Н. Чепурна та ін.).

Для розв'язання визначених завдань застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз і узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури – для уточнення ключових понять дослідження; ознайомлення з нормативними документами; аналіз, синтез, порівняння, систематизацію, узагальнення науково-теоретичних та дослідних даних – для відбору й осмислення фактичного матеріалу щодо здійснення післядипломної педагогічної освіти, прогнозування можливих форм її реалізації засобами ІКТ; моделювання – для розробки моделі розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; *емпіричні* – педагогічне спостереження; бесіди, інтерв'ю, тестування та анкетування педагогічних працівників для виявлення основних суперечностей, недоліків та шляхів удосконалення змісту, форм і методів післядипломної освіти; метод експертної оцінки – для діагностики особистісних якостей, що є складовими дослідницької компетентності вчителів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) – для перевірки ефективності запропонованої моделі та організаційно-педагогічних умов її реалізації. Використані методи взаємодоповнювали один одного, уможливаючи комплексне пізнання предмета дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що: *уперше* розроблено модель розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій, що складається з цільового (мета, завдання, методологічні підходи, принципи), організаційно-змістового (суб'єкти освітньої взаємодії, змістові напрями освітньої взаємодії засобами ІКТ), операційно-технологічного (види ІКТ для розвитку дослідницької компетентності педагогів та методика розвитку цього феномену), оцінювально-результативного (критерії, показники та рівні розвитку дослідницької компетентності вчителів математики, результат) блоків; визначено організаційно-педагогічні умови її ефективною реалізації (розроблення та використання у післядипломній педагогічній освіті дистанційного спецкурсу «Вчимося здійснювати педагогічне дослідження»; створення та координація сайту «Віртуальна школа педагога-дослідника» як інформаційно-комунікаційного простору для розвитку дослідницької компетентності вчителів; використання електронного педагогічного портфоліо як форми самопрезентації результатів дослідницької діяльності педагогів); визначено критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-особистісний та практично-діяльнісний), їх показники; схарактеризовано рівні розвитку дослідницької компетентності педагогів (високий, достатній та низький);

уточнено сутність поняття «дослідницька компетентність педагога» (інтегративна якість педагога, яка характеризується вмотивованістю та ціннісним ставленням учителя до дослідницької діяльності, цілісною системою необхідних для цього знань, умінь, навичок, особистісних якостей, що відображається у готовності та здатності здійснювати власну дослідницьку діяльність задля підвищення якості освіти учнів); виокремлено його компоненти (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-особистісний та практично-діяльнісний);

подальшого розвитку набули наукові уявлення про зміст дослідницької діяльності вчителів, можливості використання Інтернет-середовища в контексті розвитку досліджуваної проблеми; теоретичні положення щодо способів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розвитку інформаційно-комунікаційного освітнього середовища післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення здобутих результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні у педагогічний процес закладів післядипломної педагогічної освіти діагностичного інструментарію для визначення рівнів розвитку дослідницької компетентності вчителів засобами ІКТ; навчально-методичного забезпечення дистанційного спецкурсу «Вчимося здійснювати педагогічне дослідження»; у створенні віртуального інформаційно-комунікаційного освітнього простору на основі упровадження організаційно-педагогічних умов ефективною реалізації моделі розвитку дослідницької компетентності педагогів засобами ІКТ.

Основні результати дослідження можуть бути використані викладачами та методистами закладів післядипломної освіти для розвитку професійної компетентності вчителів; методичними службами районних та міських відділів освіти, директорами та заступниками директорів закладів загальної середньої освіти для організації роботи методичних об'єднань учителів, а також викладачами вищих навчальних закладів у підготовці майбутніх учителів-предметників.

Продовження за посиланням:

<https://drive.google.com/file/d/19Z6keLwgg4qrLTBDsNJEgMnqJppW-fli/view?usp=sharing>